

КРИЗАТА НА ЗАПАД Е КРИЗА НА ДЕМОКРАЦИЯТА, КОЛКОТО И НА ФИНАНСИТЕ

СЛАВОЙ ЖИЖЕК

В едно от последните интервюта, дадени преди падането му от власт, Николае Чаушеску е бил попитан от западен журналист как може да бъде оправдан факта, че румънските граждани не могат да пътуват свободно в чужбина, въпреки че свободата на придвижване е гарантирана от конституцията. Отговорът на Чаушеску е бил в най-добрата традиция на Сталинисткото увъртане: вярно е, конституцията гарантира свобода на придвижване, но тя също така гарантира правото на сигурна, просперираща родина. И така, тук имаме един потенциален конфликт на права: ако на румънските граждани беше позволено да напускат страната, просперитета на тяхната родина би бил застрашен. В този конфликт, трябва да се прави избор и правото на просперираща, безопасна родина се ползва с очевиден приоритет...

Изглежда, че същия дух е жив и здрав в Словения днес. Миналия месец, конституционният съд реши, че референдум върху закони, свързани с това да се учреди „лоша банка” и суверенен холдинг, би бил противоконституционален – което всъщност бе забрана на обществен вот по темата. Референдумът беше предложен от профсъюзи, противопоставящи се на неолибералната икономическа политика на правителството и предложението събра достатъчно подписи, за да е валидно.

Идеята за една „лоша банка” е за едно място, където да се прехвърлят всички „лоши” кредити от основните банки, които след това биха били „спасени” с държавни пари (тоест, за сметка на данъкоплатците), така че да се предотврати каквото и да е сериозно разследване по отношение на това кой първоначално е отговорен за този лош кредит. Тази мярка, дебатирана от месеци, далеч не е цялостно приета, дори от финансовите специалисти. Така че защо да се забранява този референдум? През 2011 година, когато правителството на Георгиос Папандреу предложи в Гърция референдум върху мерките за „затягане на коланите”, имаше паника в Брюксел, но дори там никой не се осмели направо да забрани референдума.

Според Словенския конституционен съд, референдумът „би причинил противоконституционни последици“. Как? Съдът допуска конституционното право на референдум, но твърди, че неговото изпълнение би застрашило други конституционни ценности, на които трябва да се дава приоритет при икономическа криза: ефикасното функциониране на държавния апарат, особено що се отнася до това да се създават условия за икономически растеж; упражняването на човешките права, особено правото на социална сигурност и свободна икономическа инициатива.

Накратко, преценявайки последиците от референдума, съда просто е приел като факт, че това да не подчиниш на предписанията на международните финансови институции (или, да не отговориш на техните очаквания) може да доведе до политическа и икономическа криза и е следователно противоконституционно. За да го кажем без заобикалки – тъй като да се отговори на тези предписания и очаквания е условието за това да се поддържа конституционния ред, те имат приоритет над конституцията (и от само себе си, над държавния суверенитет).

Словения може да е малка държава, но това решение е симптом на една глобална тенденция към ограничение на демокрацията. Идеята е, че в една сложна икономическа ситуация като днешната, болшинството от хората не са достатъчно компетентни, за да решават – те не са наясно с катастрофалните последици, които биха настъпили, ако техните искания се изпълнят. Тази линия на аргументация не е нова. В едно телевизионно интервю преди две години, социологът Ралф Дахрендорф свързва нарастващото недоверие към демокрацията с факта, че след всяка революционна промяна, пътят към нов просперитет минава през една „долина на сълзите“. След разпадането на социализма, не може направо да се премине към охолството на една успешна пазарна икономика; ограничена, но реална, социалната държава и социалната сигурност трябва да бъдат премахнати и тези първи стъпки са по необходимост болезнени. Същото важи за Западна Европа, където преходът от социална държава след Втората световна война към нова световна икономика включва болезнени откази от права, по-малко сигурност, по-малко гарантирана социална грижа. Според Дахрендорф, проблемът се заключава в простичкия факт, че този болезнен преход през „долината на сълзите“ продължава по-дълго отколкото обичайния

период между избори, така, че изкушението да отлагаме трудните промени ,за сметка на краткотрайните изборни печалби, е голямо.

За него, парадигмата тук е разочарованието на голяма част от обществения слой на посткомунистическите нации от икономическите резултати на новия демократичен ред: в славните дни на 1989-та година, те са приравнявали демокрацията с изобилието на западните консуматорски общества и 20 години по-късно, когато това изобилие все още липсва, те вече обвиняват самата демокрация.

За съжаление Дахрендорф се фокусира прекалено малко върху противоположното изкушение – ако болшинството се съпротивлява на необходимите структурни промени в икономиката, не е ли логично един от изводите да е, че за около десетилетие, един просветен елит трябва да вземе властта, дори чрез недемократични средства, за да наложи необходимите мерки и по този начин да постави основите на истински стабилната демокрация?

В тази връзка, журналистът Фарид Закариа посочи как демокрацията може да „се захване” само в икономически развитите страни. Ако развиващите се страни са „предварително демократизирани”, резултатът е един популизъм, който завършва с икономическа катастрофа и политически деспотизъм – нищо чудно, че днешните най-успешни икономически държави от Третия свят (Тайван, Южна Корея, Чили) са приели напълно демокрацията едва след един период на авторитарно управление. И при това, тази линия на аргументация не ни ли дава най-добрия довод за авторитарния режим в Китай?

Това, което е ново днес е, че с финансовата криза, която започна през 2008-ма година, това същото недоверие към демокрацията – някога ограничено до Третия свят или пък до посткомунистическите развиващи се страни, добива почва в самия развит Запад – това, което преди десетилетие или две покровителствено съветвахме другите сега се отнася до нас.

Най-малкото, което може да се каже е, че тази криза предлага доказателство, че не хората, а самите експерти не знаят какво правят. В Западна Европа ние сме свидетели на една нарастваща нестабилност на управляващия елит – те знаят все по-малко и по-малко как да управляват. Вижете как Европа се справя с гръцката криза – притиска Гърция да си изплаща дълговете, но в същото време съсипва

икономиката ѝ, чрез наложени ограничителни мерки и следователно се подсигурява, че гръцкия дълг никога не би бил изплатен.

В края на Октомври миналата година, самият Международен валутен фонд публикува изследване, показващо, че икономическите щети от агресивните ограничителни мерки за „затягане на коланите“ могат да бъдат три пъти по-големи от смятаните преди това, като по този начин анулира собствения си съвет за политика на икономии при кризата в Еврозоната. Сега, след като Международният валутен фонд признава, че това да се оказва натиск на Гърция и други държави, обременени с дългове да намалят своите дефицити прекалено бързо би било контрапродуктивно, но това става едва след като са загубени стотици хиляди работни места, заради такива „грешки в изчисленията“.

И тук лежи истинското послание на „иррационалните“ масови протести в цяла Европа – протестиращите знаят много добре това, което не знаят: те не претендират, че имат бързи и лесни отговори, но това, което им казва техният инстинкт въпреки това е вярно – че тези, които са във властта също така не знаят отговорите. В Европа днес, слепите водят слепите.¹

Превод от английски език: **Иван Дулов**

¹ преводът е направен по: **Slavoj Žižek**, 'The west's crisis is one of democracy as much as finance', The Guardian, Wednesday 16 January 2013 18.22 GMT, available at <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/16/west-crisis-democracy-finance-spirit-dictators>>